

УДК 334.772

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-11>**Каширнікова І.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економіки та підприємництва,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3704-2795>

Спірідонова К.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економіки та підприємництва,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6961-4172>

Кірнос О.В.

асистент кафедри фінансів, економіки та підприємництва,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9497-0670>

Kashyrnikova Iryna, Spiridonova Kira, Kirnos Olesya
Prydniprovskaya State Academy of Civil Engineering and Architecture

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У нестабільних соціально-економічних відносинах, які сьогодні склалися в Україні та у світі в цілому, спостерігається перехід на новий рівень господарювання, тому виникає об'єктивна необхідність у застосуванні сучасних інструментів у державній соціальній політиці, що є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану. У статті висвітлено, що одним із таких інструментів є соціальне підприємництво, яке водночас сприяє розвитку економіки та зосереджує увагу на розв'язанні важливих соціальних проблем. Було з'ясовано принципову відмінність між соціальним та традиційним підприємництвом. Виділено основні проблеми, що перешкоджають розвитку соціального підприємництва в Україні, зокрема: для здійснення соціального підприємства не передбачено окремої організаційно-правової форми, відсутні або недостатні знання та вміння в управлінні таким бізнесом; непідготовлений ринок, низький рівень мотивації.

Ключові слова: підприємництво, соціальне підприємництво, суспільство, бізнес, соціальні проблеми.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN MODERN UKRAINE

In very unstable socio-economic relations, which have developed in the world and in Ukraine, there is a transition to a new level of management, that's why there is a need to apply the latest tools in state social policy, which is extremely important in the conditions of a defensive war. Social entrepreneurship is a new, innovative business venture that influences change. A social entrepreneur has a specific cause that they care about, and they develop a business model around making a positive impact. The main goal is to create lasting social change through business. The dualism of the phenomenon of social entrepreneurship is based on the application of principles, tools and technologies of commercial entrepreneurship, as well as the use of innovative methods of doing business. The article highlights that one of these tools is social entrepreneurship, which at the same time contributes to the development of the economy and focuses attention on solving important social problems. The fundamental difference between social and traditional entrepreneurship is clarified. Like entrepreneurs, social entrepreneurs aim to create a sustainable business with staying power. However, whereas an entrepreneur's goal is to maximize profits, a social entrepreneur's main concern is impact. They create economic value: by creating jobs, producing income, and nurturing an entire network of business partners-suppliers, shipping companies, lenders, and utility companies-social entrepreneurs contribute to the economic renewal of the region or country where they live and operate. Socially entrepreneurial activity takes place across all fields, from health to climate change and education, and across all sectors, from non-profit to commercial and governmental. The main problems that hinder the development of social entrepreneurship in Ukraine are highlighted, in particular: no separate organizational and legal form is provided for the implementation of a social enterprise, the absence or insufficiency of knowledge and skills in managing such a business; narrow and unprepared market, low level of motivation.

Keywords: entrepreneurship, social entrepreneurship, society, business, social problems.

JEL classification: A13, A14, H10

Постановка проблеми. Для України актуальними є проблеми соціального характеру, які виникли через повномасштабне вторгнення, у результаті якого виникло багато соціально незахищених громадян країни (наприклад, внутрішньо переміщені громадяни, інваліди, люди, які залишилися без житла тощо). Тому, актуальним є виникнення та розвиток такого напрямку підприємницької діяльності, як соціальне підприємництво, яке вже стало новою парадигмою підприємництва на тлі сьогоденних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання соціального підприємництва все частіше стають предметом дослідження у багатьох наукових працях. Сучасні науковці О.О. Кожемяченко, О.С. Солосич, М.О. Голуб [1], А.А. Свинчук, А.О. Корнецький, М.А. Гончарова, В.Я. Назарук, Н.С. Гусак, А.А. Туманова [2], І.В. Босак [3] розглядають як практичні, так і теоретичні аспекти соціального підприємництва.

Аналіз публікацій із вищезазначеної тематики дає підстави зробити висновок, що, незважаючи на дуже

динамічний розвиток соціального підприємництва, перед підприємцями постає багато проблем, як у процесі здійснення даного виду підприємництва, так й на самому початку його створення.

Мета статті: визначення теоретичних аспектів та практичних тенденцій та проблем соціального підприємництва у сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Соціальне підприємництво – це підприємництво, створене з метою вирішення певної суспільної проблеми чи проблем шляхом підприємницької діяльності. Тобто основною відмінністю соціального підприємництва від звичайного є мотив його створення: в соціальному підприємстві ним є вирішення соціальної проблеми та позитивні суспільні зміни, а у класичного підприємства – отримання прибутку.

Будь-який бізнес має багато складових своєї діяльності, за якими можна визначити його соціальний напрямки. Тож, соціальне підприємництво має певні риси [4]:

- вирішує соціальну проблему;
- несе значущі для громади цінності;
- є самоокупним підприємством;
- має конкретну соціальну мету;
- є інноваційним у вирішенні соціальної проблеми;
- залучає громади до своєї роботи;
- зберігає підприємницький підхід у роботі;
- має позитивний соціальний вплив.

Професор, експерт з соціального підприємництва Мохаммад Юнус говорить, що соціальне підприємництво – це бізнес із соціальною метою, створений для покращення життя інших людей. Мету такого бізнесу

не зведено до отримання фінансової вигоди засновником, вона полягає у створенні соціальної цінності для громади чи суспільства загалом і подолання суспільно значущої проблеми [5].

За даними доповіді «Глобальний погляд на соціальне підприємництво», у 2022 році у світі налічувалося понад 11,5 млн соціальних підприємств. У Великій Британії нараховують близько 130 тис. таких організацій, у Німеччині – понад 100 тис., у Польщі – 30 тис., в Італії – близько 20 тис., в Австрії – понад 2,5 тис., а в Чехії – близько 500. Лідерами в цьому напрямку є Канада, яка в 2019-му році була визнана найкращою країною для соціального підприємництва.

За різними оцінками, до початку війни в Україні налічувалося близько 1000 соціальних підприємств.

Наочно процес переходу від звичайного бізнесу до соціального можна побачити на рис. 1.

Соціально-відповідальний бізнес завжди вибудовує свою соціальну корисність та концепцію навколо свого продукту, виробництва або навколо свого покупця для збільшення лояльності й продажів (рис. 2). Часто соціальність є частиною стратегічного піару та маркетингу брендів, способом економії у виробництві, рідше – твердою позицією власника і цінністю компанії.

Соціальне підприємництво можна описати формулою:

заплановані соціальні зміни + бізнес = соціальне підприємництво

Соціальне підприємництво набуває все більшої популярності в Україні від початку повномасштабного вторгнення. Зазвичай, інтерес до теми з'являється у працівників громадського сектору, соціально вразли-

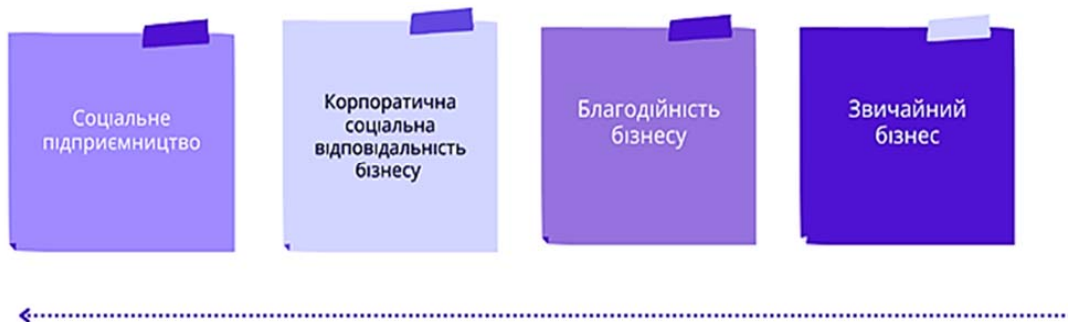

Рис. 1. Шлях переходу звичайного бізнесу до соціального

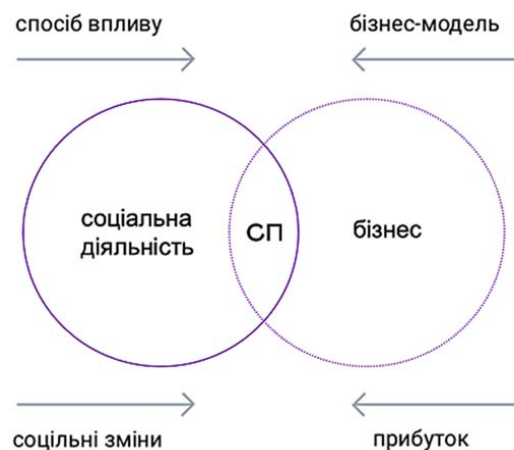

Рис. 2. Соціальне підприємництво

вих груп населення, які прагнуть покращити суспільство, у людей, які просто хочуть змін, та представників звичайного бізнесу.

Під час війни – соціальність – це перш за все про відповідальність та про здатність реагувати на гострі суспільні проблеми. Дослідження Gradus Research свідчить, що зараз 44% українців при ухваленні рішення про покупку звертають увагу на те, чи допомагає бізнес армії, а для 21% громадян є важливою волонтерська діяльність працівників компанії [6].

У різних українських містах є багато прикладів соціального бізнесу. Це – успішні діючі підприємства, які розвивають суспільство та реалізують різнопланові проекти. Так, наприклад:

Львівська свічкова мануфактура. Тепле та затишне підприємство, яке було засноване у 2013 році у Львові та створене відродити дух ремісництва, щоб допомогти жінкам, які потрапили у кризову ситуацію. У співпраці із громадською організацією «Народна допомога», Львівська свічкова мануфактура підтримує жінок з кризового центру, дає їм місце для праці у майстерні, а також надає фінансову підтримку.

Акселератор соціального підприємництва від Української соціальної академії – це програма інтенсивного розвитку соціального бізнесу для стартапів та діючих підприємств. Її мета – допомогти учасникам удосконалити свої продукти та послуги, прокачати підприємницькі компетенції, масштабуватись та залучити інвестиції. А також навчитись стабільно заробляти, вирішуючи при цьому соціальну проблему.

Після початку війни відомий **ресторатор Євген Клопотенко** відкрив у Львові заклад «Інші». Він не назвав це соціальним бізнесом, проте ресторан має відповідну модель – забезпечує безкоштовним харчуванням тих, хто не може заплатити. Ця соціальна цінність створюється за рахунок тих, хто платити готовий, а також пожертв та благодійних внесків. Крім того, ресторан створив робочі місця для внутрішньо переміщених осіб, що теж є одним із критеріїв соціального підприємництва [7].

Уповільнений розвиток соціальних підприємств в Україні, порівняно з країнами Європи, викликаний низкою таких проблем [8]:

1. В Україні на законодавчому рівні не закріплено поняття «соціальне підприємство», що є причиною недостатнього розуміння цієї категорії представникам бізнесу, інвесторам та суспільству.

2. Обмежені соціальні очікування та суспільна недовіра.

3. Відсутність або недостатність знань та вмінь в управлінні бізнесом.

4. Вузький та непідготовлений ринок.

5. Труднощі із підбором та навчанням персоналу.

6. Не достатньо високий рівень мотивації.

7. Бюрократичні перешкоди та інше.

Незважаючи на певні труднощі, розвитку соціального підприємництва сприяє [4]:

– формування інформаційної бази даних щодо норм чинного законодавства України, інформаційно-аналітичних матеріалів відносно розвитку соціального підприємництва;

– наявність ефективного підприємницького середовища;

– стимулювання соціального підприємництва з боку держави;

– удосконалення системи консалтингових послуг та підготовки фахівців для соціального підприємництва;

– відновлення підприємницької ініціативи та активності людей;

– підвищення соціальної відповідальності;

– стимулювання розвитку економічної конкуренції;

– підтримка соціальних проектів з боку місцевих органів влади;

– налагодження дієвої співпраці між місцевими органами влади і соціальними підприємствами;

– створення мережі соціальних підприємств тощо.

Висновки. Соціальне підприємство – це спосіб використання бізнес-рішень для здійснення та підтримки позитивного впливу на суспільство. Соціальні підприємці прагнуть використовувати бізнес-стратегії для вирішення економічних, соціальних або екологічних проблем, таких як: бідність, голод, здоров'я та добробут, гендерна нерівність, економічне зростання та освіта. Даний вид господарської діяльності дозволяє надати своєчасно більш якісні соціальні блага та послуги, використовуючи механізми працевлаштування, підтримки вразливих категорій населення та інше. Виходячи з результатів проведених досліджень, можна зробити висновок, що існують виклики у соціальному підприємстві, а його ефективний розвиток дозволить зменшити соціальну напругу в країні під час воєнного стану, оскільки є частиною глобального руху до більш стійкого та справедливого світу. Притримуючись такого вектору, соціальні підприємці надихають інших наслідувати їх приклад, створюючи хвилевий ефект, який каталізує позитивні зміни в різних галузях економіки та життя українців.

Список використаних джерел:

1. Кожемяченко О.О., Солосіч О.С., Голуб М.О. Соціальне підприємство: світовий досвід та практичні аспекти становлення в Україні. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2018. Вип. 21. С. 140–149.
2. Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. Соціальне підприємство: від ідеї до суспільних змін. Посібник. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с.
3. Босак І.В. Тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні. Наукові записки. 2018. № 1 (56). С. 154–160.
4. Швець Г.О. Соціальне підприємство: теоретичні та практичні аспекти. *Економіка і організація управління*. 2020. № 3(39). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.21>
5. Соціальне підприємство. Що це? URL: <https://fundraiser.games/news/socialne-pdprimnictvo-shcho-ce/>
6. Соціальне підприємство. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/business/2021-06-15/sotsialnoe-predpriyatye-otlichaetsya-ot-obyichnogo-otvetom-na-vopros-chto-delat-s-dohodami/40200>
7. Соціальне підприємство в умовах війни: ліки чи плацебо? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>
8. Війна як каталізатор соціального підприємництва. URL: <https://lvbs.com.ua/news/vijna-yak-katalizator-sotsialnogo-pidpryemnytstva-artem-kornetskyj-vykladach-lvbs/>

References:

1. Kozhemyachenko O. O., Solosich O. C., Golub M. O. (2018) Socialne pidpryjemnytstvo: svitovyy dosvid ta praktychni aspekty stanovlennja v Ukraini [Social entrepreneurship: world experience and practical aspects of formation in Ukraine]. *Modern problems of economy and entrepreneurship*, no. 21, pp. 140–149.
2. Svyinchuk A. A., Kornetskyi A. O., Honcharova M. A., Nazaruk V. Ia., Husak N. Ie., Tumanova A. A. (2017) Sotsialne pidpryjemnytstvo: vid idei do suspilnykh zmin. Posibnyk [Social entrepreneurship: from idea to social change]. Kyiv: TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI», 188 p.
3. Bosak I. V. (2018) Tendentsii rozvytku sotsialnoho pidpryjemnytstva v Ukraini [Trends in the development of social entrepreneurship in Ukraine]. *Naukovi zapysky*, no. 1 (56), pp. 154–160.
4. Shvets G.O. (2022) Social'ne pidpryemnytstvo: teoretichni ta praktychni aspekty [Social entrepreneurship: theoretical and practical aspects]. *Economics and organization of management*, no. 3(39). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.21>
5. Sotsialne pidpryjemnytstvo. Shcho tse? [Social entrepreneurship. What it is?]. Available at: <https://fundraiser.games/news/socalne-pdprimnictvo-shcho-ce/>
6. Sotsialne pidpryjemnytstvo [Social entrepreneurship]. Available at: <https://apostrophe.ua/ua/article/business/2021-06-15/sotsialnoe-predpriyatie-otlichaetsya-ot-obychnogo-otvetom-na-vopros-chto-delat-s-dohodami/40200>
7. Sotsialne pidpryjemnytstvo v umovakh viiny: liky chy platsebo? [Social entrepreneurship in the conditions of war: medicine or placebo?]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>
8. Viina yak katalizator sotsialnoho pidpryjemnytstva [War as a catalyst for social entrepreneurship]. Available at: <https://lvbs.com.ua/news/vijna-yak-katalizator-sotsialnoho-pidpryemnytstva-artem-kornetskyj-vykladach-lvbs/>